

Reima Pietilän haastattelu

Reima Pietilän eroaminen Oulun yliopiston arkkitehtuurin professorin virasta aloitti viime aikojen vilkkaan arkkitehtuurikeskustelun. Tässä haastattelussa hän erittelee suomalaisen arkkitehtuurin ja kaupunkirakentamisen tilaa ja näköaloja sekä samalla pohtii omaa arkkitehtuurinäkemystään, luovaa vakaumustaan.

Haastattelu, jonka julkaisemme Reima Pietilän luvalla, on alunperin tehty uutistoimisto TASS:lle neuvostoliittolaista arkkitehtuurikuntaa varten.

1. Tieteellis-teknisen edistyksen vaikutus arkkitehtuurin kehitykseen Suomessa?

1920-1940

Suomalainen arkkitehtuuri on osa kansainvälistä nykyaikaista arkkitehtuuria, funktionalismia. Se muodostui 20-luvun jälkipuoliskolla saaden vaikutuksia Dessau-Bauhaus-koulussa syntyneestä uudesta suuntauksesta. Suomalainen funktionalismi liittyy hengeltään pohjoismaiseen demokraattiseen arkkitehtuuriin, jonka esiintuleminen tapahtui voimakkaasti Tukholman näyttelyn paviljonkirakennusten avulla, 1933. Jo tässä vaiheessa painotettiin teknillisyyden ja tieteellisyyden perustaa mm. normien ja standardien tullessa suunnittelun pohjaksi. Hyöty-, käyttö- ja palvelutarkoitukset määräsivät rakennuksen yleisen muotokielen. Alvar Aallon Paimion parantola on teos, jossa ensimmäisenä toteutuu funktionalistinen arkkitehtuuriperiaate. 30-luvun kuluessa uusi kansainvälinen suunta vakiintuu Suomeen kun nuorempi arkkitehtien polvi oppii käyttämään funktionalistista muotokieltä. Tämän kauden töissä kuvastuvat myös Neuvostoliiton strukturalisteilta ja funktionalisteilta saadut vaikutteet. On mielenkiintoista vertailla esimerkiksi

nuoren Aarne Ervin voimalaitossuunnittelua, Erkki Huttusen siilo- ja myllyrakennuksia tai Alvar Aallon Sunilan selluloosatehdasta aikaisempiin Ginsbergin, Vesninin veljesten ja muiden vastaaviin töihin tai suunnitelmiin.

1950-luku oli poikkeuksena yleisestä kehityksestä käsityöllisen rakennusmenetelmän tullessa vielä hetkeksi valtaan toisen maailmansodan jälkeen. Kautteen myönteisenä piirteenä kuuluu Alvar Aallon yritys luoda tekniikan ja taiteen synteessä uusi humanistinen ja ihmisläheisempi arkkitehtuuri.

1960-1979-kausi on ollut Suomessa voimakasta teollisen rakentamisen ja standardisoidun tuotannon aikaa. Tekniset rakennearjestelmät, normien tutkimus ja vakiinnutus sekä palveluntuoppien, mm. koulujen normiratkaisut ovat synnyttäneet arkkitehtuuriin suuren yhdenmukaisuuden. Tätä kehitystä on vasta aivan viime aikana alettu arvostelemaan kielteisenä mm. asuntotuotannon kohdalla. Rakennustaiteellinen kehitys ja rakennuksen ympäristöön sopiminen mm. perinteeseen mukautumalla ei ole ollut viime vuosikymmeninä mahdollista muuten kuin poikkeustapauksessa. 1980-luvulle tultaessa

olisi yritettävä jälleen saavuttaa taiteellinen ja ihmisläheinen ote arkkitehtuurissamme.

2. Arkkitehtuurin sosiaali-uudistava merkitys?

Olemme kohta miespolven ajan rakentaneet kaupunki- ja asuin ympäristöä funktionalistisen mallin mukaan. Tämän kaupunkimuodon yhteiskuntatieteellinen analyysi on myös ollut jo käynnissä pari vuosikymmentä. Kokemus on osoittamassa, että funktionalistinen kaupunkiympäristö ei enää vastaa nykyisiä odotuksia. Sovellettu kaupunkimalli on ollut ylikyksinkertainen jättäen huomiotta liikenteen ihmistä rasittavat vaikutukset ja liian kaavamaisen taloympäristön synnyttämän ahdistuksen tunteen.

1980-luvulla tapahtuva rakentaminen tulee olemaan Suomessa vähemmän kuin ennen kaupunkien kasvattamista uudisrakennuksin. Huomio tulee kohdistumaan jo olevien alueiden täydennysrakentamiseen ja tapahtuneen virheellisen suunnittelun korjaukseen.

Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on tuomassa esiin myös kaupunkilaisten ja asukkaiden aloitteellisen osallistumisen arkkitehtuuriin suunnitteluun. Rakentaminen sosiaalisesti uudistavassa mielessä on vaativa haaste arkkitehtuurille. Voi suorastaan väittää, että sen takia tarvitsemme uutta arkkitehtuuria tai ainakin uuden ajatustavan, jossa rakennus on myös kulttuurisesti toimiva ja monitehtäväinen. Sen tulee nyt olla joustavasti ihmisen lähiympäristön käyttötärpeitä palveleva, rakennuksella tulee olla ihmisystävällinen ilme eli sen taiteellinen puoli korostuu nyt jälleen. Uusi rakennuskäsitys ei enää pidä taloa koneena vaan myös yhteisöllisen ja yksilölli-

sen tarpeen kehyksenä; keinona saavuttaa entistä täydellisempää kaupunkikulttuuria.

3. Individuaalisten ja massarakentamisen dialektiikka?

Tässä ongelmassa on eräs varsin objektiivinen puoli, jota voi sanoa määrän ja laadun dialektiikaksi.

Kokemus on osoittanut, että pelkkä määrällinen kasvu ilman samanaikaista laadullista kehitystä johtaa ympäristön huononemiseen arkkitehtuurissa. Määrän ja laadun yhteispelin ajatusta havainnollistaakseni otan esimerkkinä 20 asuntoa, 200 asuntoa, 2000 asuntoa, 20000 asuntoa ja 200000 asuntoa sijoitettavaksi kaupunkitilaan ja ryhmitettäväksi niin, että kussakin tapauksessa syntyy kaupunkikokonaisuuden kannalta paras ratkaisu. On ilmeistä, että sovellettavien laaturusteiden on muututtava elämän vaatimusten eikä rakennustuotannon mukaan.

200000 asunnon tapauksessa ollaan jo hyvin korkeassa laadullisen jäsennyksen tehtävässä. Visuaalisen kulttuurin sanelema mittakaavallinen ongelma tulee hallitsemammaksi kuin teknillinen ratkaisu.

Ihmisen kulttuuritarpeiden tyydyttäminen pelkin toiminnollisin palveluin ja erityistilojin on vain osa laadun ongelmaa. Tärkeämmäksi nousee siten kulttuurisen yhteisökuvan muodostaminen ja ympäristön asuinpaikkaan kuuluva identiteetti ja kodikkuuden tunne. Kaupunki kotina ja viihtymisen paikkana ei ole tähän asti ollut suunniteltavoite varsinaisesti. Samoin luonnon läheisyyden kokemiseen on saatava monia ja vaihtelevia mahdollisuuksia, joiden ohjelmointiin ei ehkä enää riitäkään arkkitehdin peruskouluus.

Määrän ja laadun dialektiikkaa

voi verrata orgaaniseen kasvuun, jossa elinten on kehityttävä suhteessa muihin elimiin ja kokonaisuus uudelleen muotoutuu kaikkien osatapahtumien mukaan säilyttäen kuitenkin organismille tyyppisen yleisluonteen.

Arkkitehtuuri on visuaalisen ympäristön orgaanista muodostamisen taidetta. Kokonaisuuden osan toteuttaessa liikaa yksilöllistä tavoitettaan se joutuu ristiriitaan kokonaisuuden edun kanssa. Myös sinänsä neutraali teknologinen kehitys yksipuolisena voi osoittautua kaupunkikehitystapauksessa vaikean haitalliseksi. Mutta kokonaisuuden jäsennyttä rikastuttavat ja ilmeikkyyttä parantavat poikkeukset ovat myönteistä muodon yksilöllisyyttä. Taiteellisesti monipuolinen ja palveleva rakennusmuoto on aina terve tullut lisä kaupungin normaali-kuvaan.

4. Nykyajan suuren kaupungin kehitysnäkymät?

Edellinen vastaus jo ehti valottaa tätä kysymystä. On tullut ajankohta, jolloin on tarpeen tutkiskella kaupunkia periaatteessa. Erityisesti olisi luotava yleisiä kehitysohjelmia, jotka antaisivat perusteen rajoittaa suuren kaupungin kasvua ja ohjata kasvuvirrat oikein. On voitava uudelleen yhdentää kaupunki laadullisesti.

On pyrittävä jälleen suuruusluokkiin ja alueiden jäsentämiseen, joka sallii kaupungin tajumisen jonakin hallittavana ja inhimillisesti mielletävänä — yhteisöllisenä ja visuaalisena organismina.

Käsitän, että kaupunkikasvusta saatujen kielteisten kokemusten ja tiedon varaan voidaan rakentaa useita myönteisiä kehittämislinjoja. Teknillisen rinnalle tarvitaan myös kulttuurisen integroinnin ohjaustapa mm.

seuraavissa tehtävissä:

- ulossuuntautuvan aluekasvun sääntelyssä,
- luonnon ja maisemallisen tilan uudelleen tuomisessa kaupunkiin,
- maastoon ja maantieteelliseen paikallisuuteen keskityttäessä,
- kaupunkikulttuurisia identifiointiohjelmiä luotaessa,
- kulttuurista yhteisörakennetta lujitettaessa.

5. Traditiot ja nykyisyys?

Arkkitehtuurin ja kaupunkirakentamisen perinteet ovat Suomessa ajallisesti verraten nuoria, poikkeuksena on historiallinen kirkkoarkkitehtuuri. Viime vuosisadalta on uusklassillisuuteen pohjaava julkinen ja yksityinen kiviarkkitehtuuri, josta pääkaupungin, Helsingin hallintorakennusten empire-keskus on huomattavin esimerkki.

Empire-aika synnytti myös maan monet ruutukaavalle rakennetut puukaupungit, joiden katukuva muistutti tutunomaista itäeurooppalaisen ja silloin kansainvälisen tyylin mukaista pikkukaupunkia.

Kansanperinteen synnyttämää rakennustyyppiä pystytettiin vielä kaupungeissakin asemakaavan ulkopuoliselle alueelle.

Toista maailmansotaa seurannut kaupunkien rakentaminen ei juuri ole säästännyt aikaista puutalovaihetta, usein näiden rakennusten rappeutumisenkin takia. Jälkipolville muistoksi on viime aikoina kyetty vanhana kaupunkina kunnostamaan vähäisempiä kohteita. Viimeisin pyrkimys tähtää kokonaisten katukuvien ja korttelien säilyttämiseen.

Maaseudulla on vastaavasti koettu saada säilymään rakennus-taiteellisesti ja maisemakuvallisesti arvokkaita puurakennuksia mm. lainoittamalla valtion tuella peruskorjauksia.

Kaupunkikulttuurisesti suurimpana virheenä on kuitenkin pidettävä näiden ruutukaava-pohjaisten puutalokaupunkien uudelleenrakentamista kerrostaloin, jolloin aiemmin suljetut pihakorttelit on avattu katu- ja liikennealueille avoimiksi ja suojattomiksi. Tällainen funktionalistinen nykyaikainen kaupunki (kaavamaisesti samanlaisin rakennusjoituksin), esiintyy samana kaikissa maan kasvukeskuksissa. Kaupunkikulttuurinen nykyisyys on siten varsin lohduton ja vailla luovaa rakennustaiteellista ja tila-arkkitehtuurin ajatusta.

Vaatinee vielä aikaa ennen kuin ihmiset alkavat nähdä nykyisen kaupunkiympäristön puutteet niin vakavina, että korjauksia vaadittaisiin.

Arkkitehtien on kuitenkin jo alettava parannusehdotusten kehittäilytyö. Näin on jo tehty arkkitehtikouluissa oppilaiden harjoitustöiden yhteydessä.

6. Arkkitehdin sosiaalinen ja ammatillinen status Suomessa?

Ammatillisten palveluiden ohella on arkkitehdin työhön liittynyt myös rakennuskulttuurin edistäminen. Arkkitehdin arvostus riippuu näin ollen kahdesta tekijästä, hänen palvelukyvystään ja taidostaan sekä hänen asennoitumisestaan arkkitehtuurin laadun suhteen. Monasti on näytännyt, huomioon ottaen arkkitehtien suhteellinen ja numeerollisesti vähäinen osuus, että he eivät voi selvittää itselleen asettamastaan tehtävästä. (1919 Suomessa oli 64 arkkitehtia, 1952 ammatillis-aatteelliseen yhdistykseen, SAFA:an kuului 415 jäsentä, 1971 vastaavasti 898 jäsentä ja tällä hetkellä tuo määrä lienee 1300 tienoilaa)

Koko 50-luvun ajan ja aina 60-luvun alkuvuosiin, arkkitehdit vielä selvisivät heille tulevista

tehtävistä tyydyttävästi. Tähän aikaan oli myös arkkitehdin yhteiskunnallinen arvostus korkeimmillaan. Rakentaminen tapahtui hitaammin, pienemmissä puitteissa ja pääasiassa käsityöllisesti rakennuspaikalla.

60-luvulla alkoi kuitenkin laaja teknillis-taloudellinen kehitys ja nousu, joka yleisenä rakennemuutoksena vaikutti koko yhteiskuntaan ja erityisesti arkkitehdin ammattiin.

Teollisessa rakentamisessa, jossa tehokkuus ja kireä aikataulu määräävät, arkkitehdin vanhat avut; tehtäväkohtainen, huolellinen ratkaisun tutkiminen ja yksityiskohtiin menevä huolitelu jopa korkeatasoisen taiteellisuuden saavuttamiseen asti, eivät enää merkinneet ansiota. Päinvastoin, ns. huolellista suunnittelua pidettiin rakentamisessa haittana. Rakennusten sopimista paikkaan ja luonnonympäristöön, rakennuksen pohjaratkaisun miellyttävää tilavaikutusta ja materiaalituntua väheksyttiin.

Vielä 50-luvulla suunniteluotoimistojen koko oli varsin pieni, mutta joustavasti mukautuva erilaisiin tehtäviin. 60-luvulta lähtien on suunnittelutyön erikoistuminen ja rationalisointi osatehtäviksi nostanut suorituskelpoisen suunnittelutoimiston kokoa huomattavasti. Arkkitehdin ammatti on tämän ohessa menettänyt erikoistettävän antaman arvon ja hohteen. Rakentamiseen katsotaan nykyisin kuuluvan osana arkkitehtipalveluita, jotka ovat laadultaan käytännöllisiä ja vain harvoin taiteellisuutta tai vastaavaa erityistä taitoa kysyviä. Arkkitehtien eräänä tämän hetken tehtävänä onkin oikea tiedottaminen. Toimeksiantavia viranomaisia pyritään mahdollisuuksien mukaan informoimaan rakennustehtävän edellyttämästä arkkitehtuurin tuntemuksesta, jotta tehtävään saataisiin pätevä suunnittelija.

7. Reima Pietilän luova vakuumus?

1. Taide:

Nykyinen ja tuleva arkkitehtuuri voivat saavuttaa yhtä korkean taiteellisuuden tason kuin Alvar Aallon, Le Corbusierin ja muiden funktionalismin pioneerien kaudella, 20-30-luvulla. Tämä edellyttää kuitenkin, että arkkitehtuurin taiteellinen sisältö selkiytyy nykyisestä sekavasta vaiheestaan. Taiteellinen tavoite on kytkettävä alusta alkaen osaksi työmenetelmää. Ehkä laadullinen tavoite ei toteudu siinä muodossa kuin mitä ensi näkemys sen hahmotti, mutta vaihe vaiheelta tehdyt ponnistelut hyvän laadun saavuttamiseksi johtavat kuitenkin kokonaisvaltaiseen lopputulokseen.

2. Arkkitehtisuuntien vaihtoehdot:

Funktionalismin alkuaajoista alkaen esiintyi useita rinnakkaisia ja kilpailevia suuntia, kunkin uskoessa löytäneensä tulevaisuuden arkkitehtuurin oikean muodon. Näitä suuntia olisi edelleenkin tutkittava ja kehitettävä. Nyt ei enää ole kysymys valita niistä mikä on paras, vaan luoda monipuolinen arkkitehtuurimuodon ja arkkitehtuuritilan maailma, joka tyydyttää moneuden ja vaihtelun tarpeet määrällisesti suunnattoman suureksi kasvaneessa kulttuurissamme. 80-luvun arkkitehtuurin on toteutettava edeltäneen sukupolven unelmat, mutta sen on tehtävä se kypsällä ja tasapainoisella tavalla. 80-luvun arkkitehtuurin on luotava oma tulevaisuuden kuvansa ja ihanteensa ja aloitettava työ sen toteuttamisen hyväksi.

3. Luonnon ja ympäristötilan perustava merkitys:

Kaupunkilaistunut ihminen ei voi palata luontoon. Mutta kuitenkin hän voi alkaa uuden yh-

teistyön luonnon kanssa. Luonnon on saatava tulla sisään kaupunkeihin. Uskon, että kaupunkirakentaminen ja rakennuksien suunnittelu voi kehittyä niin, että kaupungissa asuva voi kokea luonnon läheisyyttä. Meitä ympäröivä ilmatila, väljyys ja avaruus ovat kuin vasta löydetty luonnonvara. Arkkitehdin on syvennyttävä selvittämään niitä monia käyttämättömiä mahdollisuuksia joita luonnon, rakentamisen ja ympäristön tilasuhteisiin liittyy.

4. Kulttuuripaikallisuuksien maantieteellinen merkitys: Rakentamisen kansainvälistynyt tuotanto ja vaihto ei saisi hävittää olevia ja historiallisesti kehittyneitä arvoja, kulttuuripaikallisuuksia. Uuden rakentamisen on etsittävä keinot ilmentää aidosti ja uudella tavalla paikallisuuden luonne ja yhteisöjen oma elävä muoto.

Oikeuskanslerille tapaus Vuosaari

Helsingiläinen Liisa Kulhia alkoi vuonna 1976 tutkia kaupunkinsa asioita. Hänen toimintansa tuloksena on Helsingin kaupungin hallinnon epäkohtiin alettu kiinnittää huomiota. Vaikeudet tämän laatusessa selvitystyössä ovat yhä suuret: kaupungin viranomaiset vaikeuttavat tutkimuksia ja suorastaan kieltäytyvät virkatehtävistään, suurimmat sanomalehdet ovat miltei kokonaan vaienneet tapauksesta Vuosaari.

YS-lehti julkaisee näihin tutkimuksiin liittyvät kaksi dokumenttia: kantelun Oikeuskanslerille Helsingin kaupungin asioiden hoidosta sekä siihen liittyvästä laajasta liiteosasta yhden, Helsingin ja Lohja Oy:n maakauppoja koskevan selvityksen. Ne osoittavat mm. kuinka vaikeaa yksityisen ihmisen on saada tietoja oman kuntansa asioista ja vielä vaikeampaa saada korjausta havaitsemiinsa epäkohtiin.

Menetelmällinen puoli Kulhian tutkimuksissa on erityisen mielenkiintoinen. Hän osoittaa millä tavoin viranomaisten toiminnan demokraattinen kontrolli on silttenkin mahdollista, ja mikä tärkeää myös ilman suuren tutkijajoukon oppinutta apua.

Kulhian toiminta osoittaa kuinka tärkeää on että kansalaiset itse ryhtyvät valvomaan virkamiehiään, jotka eivät suinkaan aina toimi demokratian toimeenpanijoina, yhteisten etujen valvojina. Vielä kesken olevan prosessin tuloksena Helsingin kaupunki on jo nyt saanut perimättä jätettyjä, »unohtuneita» saataviaan 1,7 milj. markkaa.

Kun 8.12.1976 aloitin Helsingin asioiden tutkimisen päätettyäni valittaa kaupunginhallituksen Lohja Oy:lle antamasta Vuosaaren edustan hiekannostoluvasta, huomasin, että Helsingin asioiden hoidossa on jotain perin merkillistä. Kuluneet kaksi vuotta olen tutkinut ja kerännyt aineistoa eri toimialoilta ja voin vakuuttaa, että ainoatakaan selvää asiaa ei kohdalleni ole osunut.

Omana kokonaisuutenaan on Tapaus Vuosaari, jota koskevat selvitykseni ja asiakirja-aineistot luovutan Teille oheisena.

Vuosaari liitettiin Helsinkiin 1.1.1966. Saattaa ensi silmäyk-

sellä näyttää siltä, että asiat alueliitoksen ja siihen kiinteästi liittyneiden taloudellisten selvitysten ja kauppojen osalta ovat aikanaan laillisesti hyväksytyinä vanhentuneet. Itse päätösten kohdalla näin varmaan onkin ja lisäksi monet asioissa silloin mukana olleet ovat kuolleet tai jo siirtyneet eläkkeelle.

Mutta tutkimukseni ovatkin paljastaneet, että erinäiset taloudelliset selvitykset ja kaupat on hoidettu tavalla, joka on luonut pohjan jatkuville epäselvyyksille ja väärinkäytöksille.

Kauppakumppanina on lähinnä ollut Vuosaaren maapohjan alkuperäinen omistaja Lohja Oy,